

Zdzisław Jancewicz

BEZSKUTECZNY UPŁYW TERMINU Z ART. 8 § 3 KODEKSU RODZINNEGO I OPIEKUŃCZEGO A ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA KONKORDATOWEGO

Wprowadzenie

Charakter terminu określonego art. 8 § 3 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*¹ był przedmiotem rozstrzygnięć orzecznictwa² oraz dociekań doktryny, która nie wypracowała w tym względzie jednolitego stanowiska. Można również zadać pytanie o zgodność regulacji ustawowych dotyczących omawianej kwestii z normą wyższego rzędu, mianowicie art. 10 Konkordatu³. Wydaje się, że w dotychczasowych rozważaniach doktryny interpretacja zapisów tej umowy międzynarodowej nie została w sposób wystarczający uwzględniona, podczas gdy ma ona niebagatelne znaczenie zarówno dla oceny kwestii charakteru prawnego omawianego terminu, skutków jego niedochowania, jak i oceny charakteru prawnego czynności sporządzenia aktu małżeństwa, które to zagadnienie ściśle związane jest ze sprawą zachowania lub nie terminu z art. 8 § 3 k.r.o.

Ks. DR ZDZISŁAW JANCEWICZ, Katedra Prawa Rodzinnego i Praw Rodziny, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: zdzislaw.jancewicz@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-4146-5328>

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. U. z 2020 r., poz. 1359 [dalej: k.r.o.].

² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2005 r., sygn. akt V CK 325/05, Legalis nr 181193, teza 3. „Skutkiem niedochowania pięciodniowego terminu co do przekazania do urzędu stanu cywilnego dokumentów stwierdzających zawarcie małżeństwa bez wykazania siły wyższej jest odmowa kierownika urzędu stanu cywilnego sporządzenia cywilnego aktu zawarcia małżeństwa” (art. 61a ust. 5 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. U. z 2011 r., poz. 1264 oraz z 2012 r., poz. 1529 [dalej: p.a.s.c. 1986] – ustawa już nieobowiązująca).

³ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 sierpnia 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318 [dalej: Konkordat].

Powyższa problematyka stała się przedmiotem rozważań sądów okręgowego i apelacyjnego⁴, gdzie trafiła sprawa o ustalenie nieistnienia małżeństwa w sytuacji, gdy został sporządzony akt małżeństwa pomimo tego, że zaświadczenie o zawarciu małżeństwa kanonicznego zostało dostarczone do kierownika USC z naruszeniem pięciodniowego terminu. W obu instancjach uznano, że małżeństwo zostało zawarte. Na skutek skargi kasacyjnej sprawa zawisła przed Sądem Najwyższym, który po odroczeniu rozprawy skierował zagadnienie prawne do poszerzonego składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego⁵. W świetle powyższego można postawić pytanie: czy, a jeżeli tak, jakie znaczenie dla rozumienia wykładni przepisów ustawowych o terminie z art. 8 § 3 k.r.o. ma interpretacja Konkordatu? Zatem celem prowadzonych badań jest próba poszukiwania odpowiedzi na to pytanie. W konsekwencji najpierw zostanie przedstawiony stan faktyczny sprawy, która stała się inspiracją do podjęcia badań nad tym zagadnieniem. W dalszej kolejności zostaną przywołane przesłanki zawarcia małżeństwa wyznaniowego, z pogłębioną analizą kluczowej w tym kontekście przesłanki sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika USC. Następnie przedmiotem badań będzie charakter prawny terminu określonego w art. 8 § 3 k.r.o., którego regulacje ustawowe zostaną skonfrontowane z art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu.

1. Stan faktyczny

Nupturieneci 29 grudnia 2007 r. oświadczyli wolę zawarcia jednoczesnego małżeństwa podlegającego prawu polskiemu w obecności duchownego – wikariusza – w parafii rzymskokatolickiej. Wymagane zaświadczenia mające stać się podstawą sporządzenia aktu małżeństwa, wskutek niedopatrzenia wikariusza zostało przekazane do Urzędu Stanu Cywilnego (USC) po upływie pięciu dni od dnia zawarcia małżeństwa. W celu uniknięcia negatywnych skutków zaniedbania duchownego proboszcz parafii udał się do stron, by wyjaśnić zaistniałą sytuację i zaproponował im zawarcie

⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 czerwca 2018 r., sygn. akt I ACa 1279/17, Legalis nr 2610976, [http://orzeczenia.poznan.sa.gov.pl/content/\\$N/153500000000503_I_ACa_001279_2017_Uz_2018-06-05_001](http://orzeczenia.poznan.sa.gov.pl/content/$N/153500000000503_I_ACa_001279_2017_Uz_2018-06-05_001) [dostęp: 12.02.2022].

⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2021 r., sygn. akt II CSKP 24/21, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/ii%20cskp%2024-21.pdf> [dostęp: 12.02.2022].

małżeństwa cywilnego, zapewniając że pokryje wszystkie koszty z tym związane, jednakże strony odmówiły powtórnego złożenia oświadczenia o zawarciu małżeństwa.

W tej sytuacji duchowny, za sugestią pracownika USC, zmienił w sporządzonym zaświadczeniu datę zawarcia przez strony związku małżeńskiego na dzień 5 stycznia 2008 r. oraz zmienił numer, pod którym zostało zarejestrowane zawarcie związku małżeńskiego. W dniu 10 stycznia 2008 r. kierownik USC w M. sporządził akt małżeństwa i opatrzył go nr [...].

W dniu 30 stycznia 2017 r., przed Sądem zawisła sprawa z powództwa J.K. przeciwko B.K. o orzeczenie separacji w związku małżeńskim stron oraz ustalenie obowiązku alimentacyjnego na rzecz żony. Z kolei B.K. w powództwie wniesionym do Sądu Okręgowego domagał się ustalenia nieistnienia jego małżeństwa z pozwaną J.K., które miało zostać zawarte 29 grudnia 2007 r. i zostało zarejestrowane przez kierownika USC w M. za nr aktu małżeństwa [...] oraz obciążenia kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powództwa powód powołał się na art. 8 § 3 k.r.o. argumentując, że duchowny, przed którym małżeństwo zostało zawarte, nie zachował terminu na przekazanie zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa do USC. Ponadto wskazał, że duchowny bez wiedzy i porozumienia ze stronami przerobił dokument zaświadczenia w ten sposób, że wpisał nieprawdziwą datę zawarcia małżeństwa. Na tej podstawie kierownik USC w M. sporządził akt małżeństwa, podczas gdy niezachowanie terminu winno skutkować odmową jego sporządzenia. W odpowiedzi na pozew pozwana J.K. wniosła o oddalenie powództwa oraz o obciążenie powoda kosztami postępowania.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego i oceny zgromadzonych dowodów Sąd Okręgowy ocenił, iż powództwo nie zasługuje na uwzględnienie. Po pierwsze wskazał, że materialnoprawna podstawa sporu oparta jest na art. 189 *Kodeksu postępowania cywilnego*⁶ w zw. z art. 1 § 2 zd. 1 k.r.o. w zw. z art. 8 § 3 k.r.o. Co prawda Sąd zauważył, że w literaturze przedmiotu i orzecznictwie dopuszcza się powództwa o ustalenie

⁶ Ustawa z dnia 17 października 1964 r. – *Kodeks postępowania cywilnego*, Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 [dalej: k.p.c.].

nieistnienia małżeństwa z innych przyczyn aniżeli wymienione w art. 1 § 2 k.r.o., podkreśla się jednak, że interes prawny w wytoczeniu takiego szczególnego powództwa może występować wyjątkowo, a więc wtedy, gdy odpowiedni wpis w akcie stanu cywilnego nie jest dokonany. Następnie zauważył, iż małżeństwo zostaje zawarte po spełnieniu przesłanek z art. 1 § 2 zd. 1 k.r.o. Z kolei z art. 8 § 3 k.r.o. wynika m.in., że sporządzone przez duchownego zaświadczenie (art. 8 § 2 k.r.o.) wraz z zaświadczeniem sporządzonym przez kierownika USC, duchowny przekazuje do USC w ciągu 5 dni od dnia zawarcia małżeństwa. Na tej podstawie kierownik USC – zgodnie z treścią art. 61a ust. 4 p.a.s.c. 1986 – sporządzi akt małżeństwa, jeżeli stwierdzi, że został zachowany wymagany termin. Jeżeli nie został zachowany pięciodniowy termin oraz nie zachodziła przeszkoda wynikająca z powodu siły wyższej, kierownik USC był obowiązany odmówić sporządzenia aktu małżeństwa (art. 61a ust. 5 p.a.s.c. 1986).

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd zauważył, że pomimo istniejących ku temu obiektywnych przesłanek, nie zostało sporządzone pismo zawierające odmowę sporządzenia aktu małżeństwa. Abstrahując od analizowania przyczyn, jakie legły u podstaw takiej decyzji, ostatecznie kierownik USC, w oparciu o przedłożony przez duchownego dokument, sporządził akt małżeństwa. Sąd stwierdził, że w doktrynie konsekwentnie przyjmuje się, że jeżeli z jakichkolwiek przyczyn kierownik USC sporządzi akt małżeństwa mimo uchybienia przez duchownego terminowi z art. 8 § 3, a nawet hipotetycznie w ogóle bez dostarczenia przez duchownego zaświadczenia, o którym mowa w art. 8 § 2 i 3, to wobec spełnienia przesłanek z art. 1 § 2, małżeństwo jest zawarte. Z powyższych względów Sąd uznał za niedopuszczalne dochodzenie ustalenia istnienia małżeństwa na podstawie art. 189 k.p.c.

Na marginesie Sąd zwrócił uwagę, że zbyt restrykcyjne stosowanie przepisu, w istocie prowadzi do wypaczenia instytucji zawarcia małżeństwa, albowiem uzależnia wywołanie określonych skutków prawnych dotyczących określonych podmiotów od zachowania innych osób, na których sferę prawną określona czynność w ogóle nie oddziałuje.

Wyrokiem wydanym w dniu 31 maja 2017 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo. Powód nie zgadzając się z nim złożył apelację w całości

zaskarżając orzeczony wyrok. Natomiast o oddalenie apelacji wniosła pozwana i prokurator.

Sąd Apelacyjny stwierdził m.in., że stan faktyczny został prawidłowo ustalony przez sąd I instancji, zaś apelacja powoda nie zasługuje na uwzględnienie. Zwrócił również uwagę, że z dyspozycji art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu [...] z dnia 28 lipca 1993 r. nie wynika, by dochowanie terminu pięciodniowego przez duchownego stanowiło przesłankę konieczną i konstytutywną wywołania skutków cywilnych przez małżeństwo wyznaniowe, o ile sporządzony został akt małżeństwa. Decydujące w tym zakresie jest brzmienie przepisów art. 1 § 2 oraz art. 2 k.r.o. Zauważył również, że żądanie pozwu dotyczyło ustalenia nieistnienia małżeństwa stwierdzonego aktem małżeństwa, nie zaś daty jego zawarcia.

Od powyższego rozstrzygnięcia powód złożył skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, który postanowił przedstawić do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów następujące zagadnienie prawne: „czy zostaje zawarte małżeństwo (art. 1 § 2 k.r.o.) w przypadku, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa na podstawie zaświadczenia, o którym mowa w art. 8 § 2 k.r.o., podpisanego przez innego duchownego i przekazanego do urzędu stanu cywilnego po upływie terminu przewidzianego w art. 8 § 3 k.r.o.?”

2. Przesłanki zawarcia małżeństwa

Analiza zagadnienia wymaga przedstawienia przesłanek małżeństwa wyznaniowego ze skutkami cywilnymi, w tym konkretnym przypadku tzw. małżeństwa konkordatowego⁷. Zgodnie z art. § 1 ust. 2 k.r.o. „małżeństwo zostaje również⁸ zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego

⁷ Jest to małżeństwo zawierane na podstawie przepisów Kościoła katolickiego.

⁸ Odnosi się do podstawowego sposobu zawarcia małżeństwa określonego w art. 1 § 1 k.r.o., tzn. do małżeństwa w formie cywilnej.

zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa”⁹. Natomiast zdanie drugie tego przepisu stanowi, że gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się¹⁰ za zawarte w chwili złożenia oświadczenia

⁹ Przykładowo należy wskazać klasyfikowane przesłanki zawarcia małżeństwa. A. Mezglewski i A. Tunia, wskazując na warunki zaistnienia małżeństwa cywilnego, wyróżniają 4 przesłanki konieczne zawarte w art. 1 § 1 k.r.o. do których zaliczają: odmienność płci nupturientów; ich jednoczesną obecność; złożenie zgodnych oświadczeń o zawarciu małżeństwa; udział czynnika oficjalnego [Mezglewski i Tunia 2007, 107-13]. Natomiast istnienie przesłanek konstytucyjnych małżeństwa konkordatowego, autorzy ci łączą z art. 10 ust. 1 Konkordatu oraz art. 1 § 2 k.r.o., zauważając przy tym, że k.r.o. „[...] w ramach tzw. nowelizacji okołokonkordatowej nie przyjął mechanicznie wszystkich warunków zawarcia małżeństwa, o których mowa w Konkordacie, brak jest w doktrynie pełnej zgodności, co do liczby przesłanek konstytucyjnych. Różnorako też się określa poszczególne z nich” [tamże, 113]. W tym kontekście przywołani autorzy uznają za przesłanki konstytucyjne zawarcia małżeństwa konkordatowego: brak pomiędzy nupturientami przeszkód małżeńskich wynikających z prawa polskiego; złożenie przez nupturientów oświadczeń woli o uzyskaniu skutków cywilnych; sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC; uregulowanie stosunków między państwem a kościołem na podstawie umowy międzynarodowej lub ustawy. Nadmienić trzeba, że ta pierwsza przesłanka dotyczy tylko wiernych Kościoła katolickiego, ponieważ do tej wspólnoty odnoszą się przepisy Konkordatu. Ponadto jest ona zdaniem autorów najbardziej problematyczna [tamże, 113-19]. Na podstawie art. 1 § 2 k.r.o.: P. Kasprzyk wymienia następujące przesłanki konstytuowane zawarcia małżeństwa przed duchownym: różnica płci pomiędzy osobami zawierającymi małżeństwo; mężczyzna i kobieta zawierają związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego; obecność duchownego podczas składania oświadczeń; oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu; sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC [Kasprzyk 2020, 329]; M. Domański wskazuje na: rozdzielnosc płci nupturientów; zawieranie związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego; oświadczenie woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu; złożenie oświadczeń w obecności duchownego; sporządzenie aktu małżeństwa [Domański 2020]. Przywołani tu autorzy przesłanki do zawarcia małżeństwa wyznaniowego nazywają konstytucyjnymi. Jednakże P. Kasprzyk i M. Domański nie wymieniają wśród nich przesłanki nieistnienia między nupturientami przeszkody do zawarcia małżeństwa wynikającej z prawa polskiego, jak czynią to A. Mezglewski i A. Tunia, których zdaniem wynika to z art. 10 ust. 1 pkt 1 Konkordatu.

¹⁰ Jak zauważa P. Kasprzyk „zwrot «uważa się» wprowadza fikcję prawną dotyczącą czasu zawarcia małżeństwa cywilnego, który w razie sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika USC zostaje przesunięty na chwilę złożenia oświadczeń przewidzianych w art. 1

woli w obecności duchownego. Poza tym trzeba dodać, że zgodnie z art. 1 § 3 k.r.o. małżeństwo w formie wyznaniowej może być zawarte, „[...] jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego”.

Jak wynika z treści przytoczonych przepisów przesłankami zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej (w tym przypadku konkordatowego) są: 1) odmienność płci nupturientów; 2) ich zgodne oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński; 3) jednoczesna obecność; 4) udział czynnika oficjalnego (w tym przypadku oświadczenia składane były w obecności duchownego Kościoła katolickiego, który ma uregulowany stosunek z państwem na podstawie ratyfikowanej umowy międzynarodowej); 5) oświadczenia nupturientów o wywołaniu skutków cywilnoprawnych; 6) sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika (zastępcę kierownika) USC¹¹.

Należy stwierdzić, że wyżej wymienione przesłanki są konieczne do zawarcia małżeństwa w formie cywilnej (art. 1 § 1 k.r.o.) bądź wyznaniowej (art. 1 § 2-3 k.r.o.). Poza tym są one przesłankami istnienia małżeństwa, gdyż warunkują jego zaistnienie, a brak którejkolwiek z nich sprawia, że małżeństwo z punktu widzenia prawa nie zostało zawarte, czyli jest małżeństwem nieistniejącym, co może zostać ustalone na podstawie art. 2 k.r.o. Ponadto należy podkreślić, iż niezależnie od przyjętego kryterium ich systematyki czy też nazewnictwa, istotnym wymogiem do zawarcia

§ 2 k.r.o. praktycznie pokrywającą się z chwilą zawarcia małżeństwa wyznaniowego” [Kasprzyk 2020, 327]. Co do takiej interpretacji chwili zawarcia małżeństwa w doktrynie nie ma sprzeczności. Autor zwraca także uwagę na wątpliwości co do stanu cywilnego osób, które takie oświadczenia złożyły, a nie został jeszcze sporządzony akt małżeństwa w USC. W art. 8 § 2 k.r.o. używa się sformułowania „małżonkowie”, jednakże – jak się wydaje – do momentu sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika USC, osoby, które zawarły małżeństwo kanoniczne, uważać należy za niepozostające w związku małżeńskim [tamże, 327; Mączyński 1998, 33].

¹¹ Warto nadmienić, że liczba wyodrębnianych przesłanek zawarcia małżeństwa konkordatowego nie zawsze jest identyczna (niektóre z nich są łączone), a ich nazewnictwo także nie jest jednolite.

małżeństwa jest ich kumulatywne spełnienie, adekwatnie do formy zawarcia małżeństwa.

3. Sporządzenie aktu małżeństwa

Treść art. 1 § 1 k.r.o. i art. 1 § 2 k.r.o. w zw. z art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu wskazuje, iż ustawodawca różnicuje skutki sporządzenia aktu małżeństwa w zależności od formy jego zawarcia.

3.1. Deklaratoryjny charakter sporządzenia aktu małżeństwa w formie cywilnej

W przypadku zawarcia małżeństwa w formie cywilnej ustawodawca nie wiąże jego zaistnienia (skutecznego zawarcia) ze sporządzeniem aktu małżeństwa. Pomimo tego, z racji na to, że czynność prawna zawarcia małżeństwa kształtuje stan cywilny osoby, jest ona rejestrowana w postaci wpisu o małżeństwie (art. 2 ust. 1-4 ustawy *Prawo o aktach stanu cywilnego*)¹². W konsekwencji ustawodawca w art. 86 ust. 1-2 p.a.s.c. nakazuje kierownikowi USC, który przyjął oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński, sporządzenie aktu małżeństwa najpóźniej w następnym dniu roboczym, a w przypadku zawarcia małżeństwa przed konsulem, kierownik USC czyni to najpóźniej „w następnym dniu roboczym po dniu otrzymania protokołu złożenia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński”. Powyższe pozwala przyjąć, że w odniesieniu do formy cywilnej, wymóg sporządzenia aktu małżeństwa ma charakter deklaratoryjny, czyli potwierdzający (dokumentujący, dowodowy) fakt złożonych przez strony oświadczeń o zawarciu małżeństwa [Tunia 2020, 312].

3.2. Konstytutywny charakter sporządzenia aktu małżeństwa w formie wyznaniowej

Odnosząc się do przesłanki sporządzenia aktu małżeństwa w formie wyznaniowej należy stwierdzić, że w doktrynie nie istnieje jednolity pogląd co do jego charakteru. Część doktryny stoi na stanowisku, że jest ono

¹² Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. U. z 2021 r., poz. 709 [dalej: p.a.s.c.].

przesłanką konstytucyjną¹³. Zgodnie z treścią art. 1 § 2 k.r.o. małżeństwo w formie wyznaniowej zostaje zawarte, „gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa”. W doktrynie podkreślono, iż taka konstrukcja przedmiotowego przepisu „wyraźnie determinuje konstytucyjny skutek aktu małżeństwa w przypadku formy wyznaniowej” [Łukasiewicz i Łukasiewicz 2021, 111]¹⁴. Zatem przedmiotowa przesłanka jest warunkiem koniecznym – konstytucyjnym, bez zachowania której nie może dojść do zawarcia małżeństwa w świetle przepisów prawa polskiego. Niewystarczające jest złożenie zgodnych oświadczeń przez nupturientów o wywołaniu skutków cywilnoprawnych, ale konieczne jest spełnienie dodatkowej przesłanki, jaką stanowi sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika (zastępcę) USC. W tym kontekście należy zauważyć, iż chwilą zawarcia małżeństwa nie jest moment sporządzenia aktu, ale złożenie przed duchownym stosownych oświadczeń o zawarciu małżeństwa [tamże]. Posłużenie się retroaktywnością i ustanowienie szerszego katalogu przesłanek koniecznych zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej przez ustawodawcę ma się przyczynić do wyeliminowania niepewności odnoszącej się do zdarzeń, które mogłyby zaistnieć w okresie między złożeniem przez nupturientów wobec duchownego oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński, a sporządzeniem tego aktu przez kierownika USC [Tunia 2020, 313]. W piśmiennictwie zwrócono uwagę, że za przyznaniem aktowi małżeństwa zawieranego w formie wyznaniowej konstytucyjnego charakteru przemawiają względy

¹³ „Konstytucyjny to – ustanawiający coś, stanowiący o czymś. W znaczeniu przymiotnikowym konstytucyjny to taki, który coś ustanawia, jest powodem czegoś obligatoryjnego; najczęściej o akcie prawnym. Akt prawny w tym rozumieniu może być jednostronny albo dwustronny czy też konstytucyjny lub deklaratoryjny” <https://pl.glosbe.com/pl/pl/konstytucyjny> [dostęp: 17.02.2022]. W doktrynie dominuje pogląd, iż akt małżeństwa sporządzany przez kierownika USC w przypadku małżeństwa wyznaniowego ma charakter konstytucyjny. Tak m.in. Haak 1999, 20-25; Sokołowski 2005, 90; Ignatowicz i Nazar 2006, 94-96; Smyczyński 2006, 100; Mezgłowski i Tunia 2007, 115-19; Strzebinczyk 2016, 80; Gromek 2018, 7; Domański 2020; Łukasiewicz i Łukasiewicz 2021, 103-11].

¹⁴ Tak też A. Mączyński, który zwrócił uwagę, że sporządzenie tego aktu, stanowi warunek *sine qua non* osiągnięcia skutków cywilnych małżeństwa wyznaniowego [Mączyński 1997, 124].

bezpieczeństwa i pewności obrotu prawnego, odnoszące się zarówno do samych małżonków, jak i innych podmiotów [tamże, 312-13]. Jednoznaczne stanowisko wskazujące na konstytutywny charakter sporządzenia aktu małżeństwa zajął Sąd Najwyższy¹⁵. Pogląd ten aprobował również T. Smyczyński, który w głosie do tego orzeczenia Sądu Najwyższego stwierdził, że wzmianka o retroaktywności zawarta w art. 1 § 2 k.r.o., a także art. 61a ust. 2 p.a.s.c. 1986 (obecnie art. 86 ust. 3 p.a.s.c.) byłaby zbędna, gdyby akt małżeństwa miał tę samą funkcję (deklaratywną) jaką spełnia w razie zawarcia małżeństwa w formie cywilnej przed kierownikiem USC (art. 1 § 1 k.r.o.) [Smyczyński 2005, 23].

J. Krukowski przedstawiając swoje stanowisko w odniesieniu do waloru prawnego sporządzenia aktu małżeństwa stwierdza, „[...] że małżeństwo konkordatowe istnieje od chwili zawarcia małżeństwa kanonicznego, jeśli zostaną spełnione trzy warunki, z których ostatnim jest dokonanie wpisu do akt stanu cywilnego [...]”. Na tej podstawie autor wnioskuje, iż „[...] elementy konstytutywne małżeństwa cywilnego zawartego w trybie konkordatowym stanowią zgodne oświadczenia stron co do zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi”, a następnie dodaje, że „[...] z woli ustawodawcy skuteczność tych oświadczeń w porządku cywilnym nie jest bezwzględna, gdyż pełny walor uzyskują one dopiero z chwilą spełnienia się ostatniego, czyli wpisu do akt stanu cywilnego” [Krukowski 2008, 259]. W świetle powyższego wynika, że nawet jeśli nie można uznać aktu małżeństwa za konstytutywny element małżeństwa wyznaniowego w trybie konkordatowym, to z pewnością należy uznać go za konieczny element bez którego zawarte małżeństwo w porządku kanonicznym pozostanie bezskuteczne na gruncie prawa polskiego.

Następnie posługując się argumentem *a contrario* J. Krukowski wywodzi, że niesporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC w przypadku zawarcia małżeństwa konkordatowego (kanonicznego), będzie skutkowało *matrimonium non existens*. W konsekwencji „[...] skutek jaki

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2004 r., sygn. akt III CK 346/02, OSP 2005, Nr 2, poz. 23, którego teza jest następująca: „W razie niesporządzenia aktu małżeństwa, mimo spełnienia pozostałych wymogów określonych w art. 1 § 2 k.r.o., nie można dochodzić ustalenia istnienia małżeństwa konkordatowego na podstawie art. 189 k.p.c. Rejestracja takiego małżeństwa jest jednym z konstytutywnych wymogów jego zawarcia”.

zaistniał w momencie złożenia przez nupturientów zgodnych oświadczeń woli, przestaje istnieć z powodu niespełnienia ostatniego z tych warunków [sporządzenia aktu małżeństwa w USC – Z.J.]” i konstatuje, iż z przyjęcia takiej konstrukcji prawnej wynika, że „[...] niesporządzenie aktu zawarcia małżeństwa w określonym terminie jest warunkiem unicestwiającym małżeństwo konkordatowe w porządku prawnym” [tamże]. W rezultacie należy stwierdzić, że skuteczność zawarcia małżeństwa wyznaniowego w trybie konkordatowym zależy jest od dodatkowego, aczkolwiek koniecznego elementu, jakim jest sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC, na co niewątpliwie wskazuje art. 1 § 2 k.r.o.

W tym kierunku zdaje się podążać interpretacja przedmiotowej kwestii przez M. Domańskiego, którego zdaniem sporządzenie aktu małżeństwa zawartego na podstawie art. 1 § 2 k.r.o. należy uznać za konieczny element dla wystąpienia skutku w postaci zawarcia małżeństwa. Wniosek ten autor opiera na regulacji art. 2 k.r.o., który stanowi podstawę do wystąpienia z powództwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa, gdyby nie zostały zachowane przepisy z art. 1 k.r.o., co jego zdaniem w sposób jednoznaczny wskazuje, że ustawodawca skutek zawarcia małżeństwa wyznaniowego uzależnia od sporządzenia aktu małżeństwa [Domański 2020]. Poza tym autor, posługując się pojęciem „stanu faktycznego”, jakim jest zawarcie małżeństwa wyznaniowego zbudowanego z oświadczeń składanych przez kobietę i mężczyznę przed duchownym, stwierdza, że „szczególna czynność zawarcia małżeństwa jest w tym momencie dokonana”, natomiast jej skuteczność została uzależniona od dodatkowego elementu, jakim jest sporządzenie aktu małżeństwa. Potwierdzeniem tej tezy w mniemaniu autora jest konstrukcja art. 1 § 2 k.r.o., z której wynika, że „małżeństwo zostaje zawarte, gdy zaistnieją dwa elementy połączone spójnikiem «i» (i kierownik USC następnie sporządzi akt małżeństwa)” [tamże].

3.3. Deklaratoryjny charakter sporządzenia aktu małżeństwa w formie wyznaniowej

Niektórzy przedstawiciele doktryny opowiadają się jednak za charakterem deklaratoryjnym¹⁶ sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika

¹⁶ W doktrynie zaprezentowany został również pogląd odmienny, zgodnie z którym sporządzenie aktu małżeństwa, podobnie jak przy zawarciu małżeństwa w formie cywilnej

USC w przypadku zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej. Na takim stanowisku stoi R.A. Domański twierdząc, że „zarówno art. 10 Konkordatu, jak i przepisy wprowadzone do k.r.o. i p.a.s.c. w związku z podpisaniem w Polsce Konkordatu, skonstruowane są pod kątem deklaratywnego charakteru sporządzenia aktu małżeństwa”. Na taki charakter mają wskazywać następujące elementy: 1) badanie okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, które następuje przed jego zawarciem, a nie w momencie sporządzania aktu małżeństwa; 2) przepis art. 61a ust. 1 p.a.s.c (obecnie 87 ust. 3 p.a.s.c.), który wskazuje, iż kierownik USC przed sporządzeniem aktu małżeństwa bada tylko dokumenty przekazane mu przez duchownego oraz termin ich przekazania; 3) terminologia, która jest stosowana w przepisach ustawowych dotyczących tej formy zawarcia małżeństwa. Według R.A. Domańskiego o deklaratywnym charakterze aktu małżeństwa miałyby przesądzać to, iż „z punktu widzenia kierownika USC, któremu zostały przekazane dokumenty stanowiące podstawę sporządzenia aktu małżeństwa, małżeństwo traktowane jest już jako zawarte” [Domański 2005, 23; Tenże 2006, 97]¹⁷.

Również K. Pietrzykowski poddaje w wątpliwość konstytutywny charakter sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika USC [Pietrzykowski 2021]. Dla uzasadnienia swojej tezy autor przywołuje pogląd A. Mączyńskiego, za którym przyjmuje, że „sporządzenie aktu małżeństwa nie jest przesłanką zawarcia małżeństwa, ale stworzeniem wyposażonego w cechę wyłączności dowodu umożliwiającego stwierdzenie nastąpienia zdarzenia, z którym łączy się skutek prawny w postaci zawarcia związku małżeńskiego. Jest to dowód o charakterze kwalifikowanym, polegający na tym, że zaprzeczenie jego prawdziwości może nastąpić tylko w postępowaniu sądowym” [Mączyński 2000, 301-302]¹⁸. Zdaniem K. Pietrzykowskiego należy zatem

(art. 1 § 1 k.r.o.), ma znaczenie deklaratoryjne [Mączyński 2000, 308-309; Tenże 1998, 31-35; Domański 2005, 23; Wójcik 2016, 110, 119; Pietrzykowski 2021].

¹⁷ Pogląd ten został poddany krytyce [Mezglewski i Tunia 2007, 117].

¹⁸ W tym kontekście należy zauważyć, że A. Mączyński analizując walor prawny sporządzenia aktu małżeństwa jest konsekwentny w swoich poglądach. Jak twierdzi „na pierwszy rzut oka wydaje się, że wszystkie przewidziane art. 1 § 2 k.r.o. fakty (nie określa ich przesłankami, jak czynią to inni badacze) mają jednakowe znaczenie, zatem brak choćby jednego z nich powoduje, że do zawarcia małżeństwa nie doszło”, jednak analizując przepisy k.r.o. i p.a.s.c. autor dochodzi do wniosku „[...] że w istocie sporządzanie aktu małżeństwa nie należy

przyjąć, że również sporządzenie przez kierownika USC aktu małżeństwa na podstawie art. 1 § 2 k.r.o. nie ma – w drodze wyjątku od ogólnej zasady deklaratywności takiego aktu – charakteru konstytutywnego, również dlatego, że prowadziłyby do nierównego traktowania obydwu form zawarcia małżeństwa [Pietrzykowski 2021]¹⁹. W konsekwencji bowiem w przypadku małżeństwa cywilnego konstytutywne znaczenie miałyby oświadczenia woli nupturientów, a w przypadku małżeństwa wyznaniowego – czynność administracyjnoprawna, czy też porządkowa, jaką jest sporządzenie aktu małżeństwa [tamże]. Znamienne jest jednak, że K. Pietrzykowski w dalszej części swoich wywodów zauważa, że wyżej przedstawiony pogląd „może jednak być uznany za dyskusyjny z uwagi na sformułowanie art. 1 § 2 k.r.o., zgodnie z którym: «Małżeństwo zostaje również zawarte, gdy [...] i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa». W rezultacie autor zgłosił postulat *de lege ferenda*, by skreślić z przedmiotowego artykułu zdanie «i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa» [tamże]²⁰. Ten wniosek koresponduje z poglądem T. Smyczyńskiego, który wcześniej uznawał konstytutywny charakter aktu małżeństwa z art. 1 § 2 k.r.o. [Smyczyński i Andrzejewski 2020, 47], podczas gdy obecnie przyjął, że „z art. 10 Konkordatu wynika tylko obowiązek sporządzenia aktu zawarcia małżeństwa, a nie jego konstytutywny

do elementów jego zawarcia”, co wskazywałoby na to, że jest to czynność deklaratoryjna. Uzasadnieniem tego poglądu, zdaniem autora jest to, iż zadaniem kierownika poza dokonaniem sporządzenia aktu małżeństwa w świetle przepisów k.r.o. i p.a.s.c. „[...] jest tylko kontrola prawidłowości przekazanych mu dokumentów i zachowania terminu ich przekazania”, a więc czynności sprawdzające tego organu [Mączyński 1998, 33-34].

¹⁹ Autor w tym miejscu nawiązuje do poglądu A. Mączyńskiego [Mączyński 2000, 317].

²⁰ W literaturze przedmiotu na tę kwestię zwrócił uwagę także A. Mączyński, który stwierdził, że „[...] gdyby art. 1 § 2 k.r.o. został sformułowany zgodnie z propozycją zawartą w tekście przyjętym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego, ta (ujęta wariantowo) zmierzała do tego, aby zawarcie małżeństwa w rozumieniu prawa polskiego następowało już w momencie złożenia przez nupturientów oświadczenia woli, w związku z czym sporządzenie aktu małżeństwa nie byłoby traktowane jako element zawarcia małżeństwa. Byłoby to rozwiązanie zgodne ze stanowiskiem zajmowanym w tej mierze zarówno przez prawo polskie jak i kanoniczne oraz większość współczesnych systemów prawnych państw europejskich. Z niezrozumiałych względów ustawodawca polski zdecydował się wprowadzić odmienne rozwiązanie [...]”. [Tenże 1998, 35]. Literalna wykładania art. 1 § 2 k.r.o. wskazuje jednak na następcze sporządzenie przez kierownika USC aktu małżeństwa, stąd też wyżej przywołana propozycja K. Pietrzykowskiego.

charakter”, dodając, że przedmiotowy obowiązek ma postać przesłanki koniecznej, a nie jedynie „wymagania o charakterze porządkowym lub dowodowym” [tamże, 46-48].

Niezależnie od rozstrzygnięcia (lub nie) tego dylematu, k.r.o. wprost stanowi, iż sporządzenie aktu małżeństwa powoduje, że małżeństwo kanoniczne wywiera skutki od chwili jego zawarcia, czyli złożenia stosownych oświadczeń przed duchownym.

4. Podstawa sporządzenia aktu małżeństwa w formie wyznaniowej

Z tego co zostało już przedstawione wynika, że rejestracji kanonicznego związku małżeńskiego dokonuje kierownik USC właściwy ze względu na miejsce jego zawarcia (art. 13 ust. 1 p.a.s.c.), na podstawie dokumentów przekazanych przez właściwego duchownego. Jak wynika z art. 87 ust. 3 p.a.s.c. podstawą do sporządzenia aktu małżeństwa są dwa dokumenty²¹: „Zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa” oraz „Zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego”. W razie braku przedmiotowych zaświadczeń, mogą być one zastąpione prawomocnym postanowieniem sądu o sporządzaniu aktu małżeństwa, co wynika z art. 2 ust. 1 p.a.s.c., a także z art. 4 ust. 1 p.a.s.c. Wydaje się, że powyższe zaświadczenia stanowią element niezbędny do sporządzenia tego aktu, co oznacza, że kierownik USC bez tych dokumentów nie może go sporządzić [Tunia 2020, 314].

Regulacja dotycząca pierwszego ze wspomnianych zaświadczeń zawarta została w art. 4¹ k.r.o. Jest ono sporządzane w dwóch egzemplarzach przez kierownika USC w ramach czynności poprzedzających zawarcie małżeństwa, z których jeden jest wydawany nupturientom celem przekazania właściwemu duchownemu jednostki organizacyjnej kościoła albo innego związku wyznaniowego, w której ma być zawarte małżeństwo w formie wyznaniowej; drugi zaś – przekazywany jest kierownikowi USC właściwemu do sporządzenia aktu małżeństwa (art. 81 ust. 2 p.a.s.c.). W świetle art. 8 § 1 k.r.o. duchowny nie może przyjąć oświadczeń woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, składanych

²¹ Urzędowy formularz każdego z tych zaświadczeń obejmuje 2 strony.

przy zawieraniu małżeństwa wyznaniowego, jeżeli nie otrzyma ważnego (6 miesięcy od daty wystawienia – art. 4¹ § 2 k.r.o.) zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie przez strony małżeństwa w formie wyznaniowej.

Powyżej wskazane zaświadczenie wraz z 3 egzemplarzami urzędowego formularza „Zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego”²², są dostarczane przez nupturientów duchownemu (art. 81 ust. 3 p.a.s.c.) występującemu w imieniu jednostki organizacyjnej kościoła albo innego związku wyznaniowego, w której będzie zawierane małżeństwo. Po wypełnieniu będzie ono stanowiło dokument urzędowy zaświadczający, że oświadczenia o zawarciu małżeństwa wyznaniowego zostały złożone wobec uprawnionego podmiotu (art. 8 § 2 zd. 1 k.r.o.)²³ i posłuży do rejestracji małżeństwa zawartego w formie wyznaniowej, zgodne z wymogami formalnymi zawartymi w art. 87 ust. 3 pkt 1-5 p.a.s.c., po przekazaniu do właściwego USC w terminie pięciodniowym liczonym od zawarcia małżeństwa, który może zostać wydłużony jedynie w razie zaistnienia przeszkody w postaci siły wyższej o okres jej trwania²⁴.

²² Zob. załącznik nr 27 do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego, Dz. U. poz. 194.

²³ Formularz tego zaświadczenia w liczbie trzech egzemplarzy otrzymują nupturienti, którzy obowiązani są przekazać je przedstawicielowi jednostki organizacyjnej kościoła lub innego związku wyznaniowego, w którym zawarte będzie małżeństwo. Egzemplarze te, wypełnione przez duchownego, są przeznaczone dla osób, które zawarły małżeństwo, dla kościoła albo innego związku wyznaniowego, w którym zawarto małżeństwo oraz dla kierownika urzędu stanu cywilnego właściwego do sporządzenia aktu małżeństwa (zob. art. 81 ust. 3 p.a.s.c.).

²⁴ Sąd Najwyższy stwierdził, że za siłą wyższą w rozumieniu art. 8 § 3 k.r.o. należy uznać „zdarzenie pochodzące z zewnątrz, którego nie można było przewidzieć i którego następstwom nie można było zapobiec, mimo dołożenia największej staranności. W grę zatem wchodzi, jak zauważa się w literaturze przedmiotu, przerwa w komunikacji, śnieżyca, powódź, ciężka choroba, epidemia i związane z nią konieczne zarządzenia władz sanitarnych”. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2005 r., sygn. akt V CK 325/05, Lex nr 785283.

5. Charakter prawny terminu określonego art. 8 § 3 k.r.o.

Wydaje się zatem, że istota problemu związanego z omawianą sprawą sprowadza się do kwestii związanej z określeniem charakteru prawnego pięciodniowego terminu (art. 8 § 3 k.r.o.), w którym zaświadczenie określone w art. 8 § 2 k.r.o. powinno zostać przekazane, a także skutków uchybienia temu terminowi [Wójcik 2016, 110].

5.1. Zawity charakter terminu

Część przedstawicieli doktryny w omawianej kwestii uznaje, że termin ma charakter zawity. Zgodnie z tymi poglądami, wpływ tego terminu sprowadza, że zawarte przez nupturientów małżeństwo kanoniczne nie wywrze skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem USC, czyli małżeństwa cywilnego. W rezultacie nie będzie więc ono istniało w obrocie prawnym na gruncie prawa polskiego [tamże; Sokołowski 2005, 94-97].

Zwolennikiem charakteru zawitego przedmiotowego terminu jest M. Nazar. Argumentację swą opiera na wykładni art. 1 k.r.o. w zw. z art. 8 k.r.o., z art. 61a ust. 5 p.a.s.c. 1986 (obecnie jest to art. 87 ust. 5 p.a.s.c.) w powiązaniu z art. 10 Konkordatu [Ignatowicz i Nazar 2006, 94]. Również P. Kasprzyk stwierdza, że pięciodniowy termin z art. 8 § 3 k.r.o. to termin materialno-prawny, zawity (prekluzyjny), pozasądowy, a nie instrukcyjny [Kasprzyk 2020, 340]. Podobnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 16 listopada 2005 r. uznał prekluzyjny charakter terminu pięciodniowego z art. 8 § 3 k.r.o., który jak stwierdził, został mu nadany już w Konkordacie (art. 10 ust. 1 pkt 3) i powtórzony w art. 8 § 3 k.r.o. Zdaniem Sądu Najwyższego terminu prekluzyjnego nie można dowolnie przedłużać. Natomiast może być on niedochowany, ale tylko na skutek siły wyższej, czyli zdarzenia, które może bieg tego terminu zawiesić²⁵.

M. Szczyrba wskazuje, iż za uznaniem przedmiotowego terminu za zawity przemawia możliwość jego wydłużenia z powodu siły wyższej. Przepisy go dotyczące powinny być stosowane z uwzględnieniem analogii do przepisu art. 124 pkt 4 *Kodeksu cywilnego*²⁶ [Szczyrba 2003, 123]. Jej

²⁵ Sygn. akt V CK 325/05, Lex nr 785283.

²⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2020 r., poz. 1740.

zdaniem uznanie tego terminu za zawity pozytywnie wpływa na pewność obrotu prawnego, bowiem jego przekroczenie powoduje, że małżeństwo kanoniczne (wyznaniowe) nie wywołuje żadnych skutków w prawie polskim. Jednocześnie zaznacza, iż nie można pominąć znaczenia okresu pięciu dni, wskazanego art. 8 § 3 k.r.o. W tym czasie może bowiem dojść do wielu czynności i zdarzeń prawnych, które w konsekwencji mogłyby doprowadzić do niepożądanych skutków, co jej zdaniem nakazuje z kolei zastanowić się nad instrukcyjnym charakterem pięciodniowego terminu [tamże]²⁷.

W tym kontekście przyjęcie tezy o jego prekluzyjnym charakterze będzie skutkowało tym, że w razie jego niedotrzymania małżeństwo nie zostanie zawarte bez woli stron. M. Szczyrba, odwołując się do wykładni funkcjonalnej stwierdza, że taka interpretacja jest przeciwna duchowi przepisów k.r.o., których celem jest dobro rodziny, a przepisy powinny być interpretowane na korzyść małżeństwa, na co wskazują także przepisy art. 18 ust. 1 Konstytucji RP²⁸ [tamże, 124].

W uzasadnieniu projektu nowelizacji k.r.o. z 1997 r., wskazując na jej cel, stwierdzono, że ma ona doprowadzić do tego „by wszystkie małżeństwa kanoniczne mogły być traktowane na równi z małżeństwami zawieranymi przed kierownikiem USC”²⁹. Na tej podstawie M. Szczyrba formułuje wniosek, że zamiarem ustawodawcy jest, aby wszystkie małżeństwa wywierały skutki cywilnoprawne z chwilą złożenia oświadczeń woli o zawarciu małżeństwa, dodając, że „zastanawiające jest więc, czy celem ustawodawcy było uzależnienie tak doniosłego skutku, jakim jest zawarcie małżeństwa, od dotrzymania terminu” [tamże]. Jej zdaniem, przywołane uzasadnienie projektu wskazuje na równorzędność obu form zawarcia małżeństwa określonych w art. 1 § 1-2 k.r.o., podczas gdy z przepisów wynika, że do zawarcia małżeństwa w formie cywilnej dochodzi na skutek zgodnych oświadczeń stron, a w przypadku małżeństwa wyznaniowego dopiero po spełnieniu dodatkowych wymogów w postaci zachowania pięciodniowego terminu na złożenie stosownych dokumentów przez duchownego

²⁷ Więcej na temat pewności obrotu prawnego w kontakcie zawierania małżeństwa wyznaniowego i odmowy sporządzenia aktu małżeństwa [Tunia 2020, 307-31].

²⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

²⁹ Uzasadnienie projektu: „Przegląd Legislacyjny” 1997, s. 142, podaje za Szczyrbą 2003, 124.

oraz sporządzenie na ich podstawie aktu małżeństwa przez kierownika USC [tamże].

Zdaniem tej komentatorki interpretacja przepisów w kierunku uznania zawitego charakteru omawianego terminu prowadzi do wniosku, iż zawarcie małżeństwa jest w ogóle niezależne od woli stron, bowiem pięciodniowy termin zawity odnosi się do duchownego, natomiast jego przekroczenie wywołuje skutki cywilnoprawne dla stron zawieranego małżeństwa. Jest więc uzależnione od czynności duchownego, na co małżonkowie nie mają wpływu, w konsekwencji nie mogą jedynie własnym zachowaniem kształtować ich sytuacji prawnej [tamże; Balwicka-Szczyrba 2005, 100-101].

W administracyjnoprawnym nurcie, co do omawianego zagadnienia, mieszczą się rozważania A. Tuni, która uważa, że termin ten ma charakter przedawniający³⁰. Jej zdaniem przy ocenie tego zagadnienia należy wziąć pod uwagę skutki, jakie wywołuje niezachowanie pięciodniowego terminu na dostarczenie zaświadczenia o zawarciu małżeństwa wyznaniowego. W konsekwencji stwierdza, że ma on nieprzywracalny charakter oraz że „skutki te są [...] nieodwracalne, to znaczy w przypadku niedochowania tego terminu z innej przyczyny niż siła wyższa, organ administracji stanu cywilnego (kierownik USC) musi odmówić sporządzenia aktu małżeństwa” [Tunia 2020, 318]. Wydaje się, że pogląd ten nie jest pozbawiony podstaw, jeśli uwzględnić, że termin ten nie dotyczy nupturientów, a obliгуje organy uczestniczące w zdarzeniu prawnym, jakim jest zawarcie małżeństwa konkordatowego, co utrudnia jego klasyfikację według kryteriów wypracowanych przez doktrynę prawa cywilnego.

5.2. Porządkowy charakter terminu

Zakładając jednak, że ów termin ma charakter porządkowy (instrukcyjny), jego uchybienie nie zniweczy skutków cywilnych zawartego małżeństwa kanonicznego [Wójcik 2016, 111]. Natomiast jak zauważono, w praktyce działania kierowników USC zasadniczo nie budzi wątpliwości konieczność odmowy sporządzania aktu małżeństwa w razie uchybienia terminowi³¹.

³⁰ Zdaniem A. Tuni „jest on różnie klasyfikowany, jako: zwykły, zawity, prekluzyjny lub przedawniający” [Tunia 2020, 318].

³¹ M. Szczyrba na użytek pisanego przez siebie artykułu przeprowadziła wywiad wśród

Analizując charakter pięciodniowego terminu z art. 8 § 3 k.r.o. w aspekcie rejestracji innych zdarzeń stanu cywilnego, M. Szczyrba zauważa, że zawarcie małżeństwa nie jest stanem faktycznym, ale czynnością konwencjonalną powstającą na skutek zgodnych oświadczeń woli stron. W związku z tym pożądanym byłoby, aby przekroczenie przedmiotowego terminu nie wpływało na fakt zawarcia małżeństwa, ale miało znaczenie porządkowe [Szczyrba 2003, 123; Balwicka-Szczyrba 2005, 101-102].

Biorąc pod uwagę regulacje przepisów p.a.s.c. M. Szczyrba zwraca uwagę na administracyjny charakter obowiązków nałożonych na duchownego w związku z zawarciem małżeństwa. Jego pozycja podobna jest do sytuacji prawnej organu administracyjnego w znaczeniu funkcjonalnym. Należy jednak zauważyć, że duchowny nie przekazując w terminie zaświadczeń, o których mowa w art. 8 § 3 k.r.o, nie podlega żadnej sankcji przewidzianej prawem administracyjnym, może jedynie odpowiadać przed władzą kościelną, a strony mogą co najwyżej dochodzić odpowiedzialności duchownego i żądać naprawienia szkody *ex delicto* [Szczyrba 2003, 127; Balwicka-Szczyrba 2011, 92]. Powyższe skłania niektórych komentatorów do wniosku, że termin z art. 8 § 3 k.r.o. służy do organizacji pracy między duchownym a kierownikiem USC, na którą strony nie mają wpływu, co oznacza że przedmiotowy termin ma charakter organizacyjny, porządkowy, instrukcyjny [Szczyrba 2003, 127; Balwicka-Szczyrba 2011, 93].

Jeszcze inaczej charakter omawianego terminu postrzega J.F. Strzebinczyk, zdaniem którego termin ten stanowi przesłankę formalno-porządkową zawarcia małżeństwa konkordatowego, której niezachowanie nie zostało przez ustawodawcę obwarowane żadnymi wyraźnymi sankcjami ani w k.r.o. ani w p.a.s.c. [Strzebinczyk 2016, 68].

Pogląd o instrukcyjnym charakterze terminu wydaje się błędny, a wyżej przedstawione argumenty jego zwolenników zbyt łatwo odwołują się do wykładni funkcjonalnej omawianych przepisów. Zauważyć bowiem trzeba, iż uchybienie terminowi nie jest całkowicie pozbawione sankcji,

kierowników USC odnośnie ich praktyk w zakresie traktowania pięciodniowego terminu z art. 8 § 3 k.r.o. Okazuje się, że wśród nich zdecydowanie przeważa pogląd o zawitym charakterze przedmiotowego terminu. W rezultacie jest powszechna praktyka odmowy sporządzenia aktu małżeństwa w sytuacji uchybienia terminowi [Szczyrba 2003, 123; Balwicka-Szczyrba 2011, 86].

gdyż „sankcją” tą jest przewidziany w art. 87 ust. 5 p.a.s.c., ciążyący na kierowniku USC obowiązek odmowy sporządzenia aktu małżeństwa. Konkluzji tej nie zmienia fakt, że w razie sporządzenia w takiej sytuacji aktu małżeństwa nie może ono być uznane za *matrimonium non existens* [Borysiak 2014, 29]. Pogląd o instrukcyjnym wyłącznie charakterze terminu zdaje się nie uwzględniać również treści art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu, który nie przesądzając tej kwestii, pozwala, zdaniem części komentatorów, formułować wnioski o łącznym traktowaniu wskazanych w przepisie tym okoliczności jako konstytutywnych dla zawarcia małżeństwa konkordatowego.

6. Regulacje ustawowe terminu art. 8 § 3 k.r.o. a art. 10 Konkordatu

Poruszając się w ramach określonych przedstawionymi wyżej przepisami prawa należałoby uznać, iż sądy dotychczas orzekające w tej sprawie słusznie stanęły na stanowisku, iż skoro został sporządzony akt małżeństwa, to przy spełnieniu pozostałych przesłanek z art. 1 § 2-3 k.r.o. uznać należy, iż zawarte małżeństwo wyznaniowe wywarło również skutki w zakresie prawa polskiego³². Interpretację tę wspiera również treść art. 2 k.r.o., zgodnie z którym, jeżeli nie zachowano przepisów art. 1 k.r.o., a pomimo tego sporządzono akt małżeństwa, każdy kto ma w tym interes prawny może wystąpić z powództwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa.

Wśród przesłanek koniecznych nie ma wymogu zachowania pięciodniowego terminu przekazania przez duchownego zaświadczenia wskazanego w art. 8 § 2-3 k.r.o., co prowadzi do wniosku, iż z tej przyczyny (a przecież w omawianej sprawie tak właśnie jest), nie można skutecznie dochodzić stwierdzenia nieistnienia małżeństwa. I choć sąd I instancji, opierając się na doktrynie i orzecznictwie stwierdził, że dopuszczalne jest powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa z przyczyn innych niż określone w art. 1 § 2 k.r.o., to jednak w niniejszej sprawie sytuacja taka nie ma miejsca³³. Stąd też wydaje się, że poruszając się w granicach zakreślonych

³² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 czerwca 2018 r., sygn. akt I ACa 1279/17, Legalis nr 2610976.

³³ Ponieważ w tym przypadku został sporządzony akt małżeństwa. Więcej na temat innych przyczyn wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia małżeństwa niż wynikające z art. 1 § 2 k.r.o. zob. Pietrzykowski 2021.

omawianymi przepisami, należałoby zaaprobować, co do zasady, orzeczenia sądów obu instancji orzekających w tej sprawie.

Skoro jednak Sąd Najwyższy, do którego trafiła kasacja od orzeczenia sądu II instancji, postanowił odroczyć rozprawę i wystąpić do siedmioosobowego składu tego sądu o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego, to oznacza, że Sąd Najwyższy powziął „[...] poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia [...]” (art. 82 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o *Sądzie Najwyższym*³⁴), uznając, że oparcie się jedynie na omawianych przepisach jest niewystarczające.

Z pola widzenia nie może bowiem umykać treść art. 1 § 3 k.r.o., zgodnie z którym „przepis paragrafu poprzedzającego (ustanawiającego możliwość wywarcia skutków cywilnoprawnych przez zawarcie małżeństwa wyznaniowego – Z.J.) stosuje się, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem USC”³⁵.

W odniesieniu do omawianego przypadku taką podstawę przewidują zapisy Konkordatu, który w art. 10 ust. 1 stanowi, że „od chwili zawarcia małżeństwo kanoniczne wywiera takie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, jeżeli: 1) między nupturientami nie istnieją przeszkody wynikające z prawa polskiego; 2) złożą oni przy zawieraniu małżeństwa zgodne oświadczenie woli dotyczące wywarcia takich skutków; 3) zawarcie małżeństwa zostało wpisane w aktach stanu cywilnego na wniosek przekazany urzędowi stanu cywilnego w terminie pięciu dni od zawarcia małżeństwa; termin ten ulega przedłużeniu, jeżeli nie został dotrzymany z powodu siły wyższej, do czasu ustania tej przyczyny”.

Z punktu widzenia omawianej sprawy zasadnicze znaczenie ma pkt 3 przedmiotowego przepisu, w szczególności zaś rozstrzygnięcie, czy statuuje

³⁴ Dz. U. z 2021 r., poz. 1904.

³⁵ Poza Kościołem katolickim, jeszcze 10 kościołów i związków wyznaniowych ma uregulowany stosunek z państwem na podstawie ustaw, umożliwiających zawieranie małżeństw cywilnych w formie wyznaniowej [Zieliński i Hucal 2016].

on jedną przesłankę w postaci wpisu w aktach stanu cywilnego³⁶, czy też musi być ona traktowana łącznie z przesłanką dotyczącą przekazania wskazanego w nim wniosku w terminie określonym tym przepisem³⁷. Przyjęcie drugiej z omawianych koncepcji prowadziłoby do wniosku, iż zachowanie wspomnianego terminu ma konstytutywny charakter dla zawarcia małżeństwa według prawa polskiego, bez zachowania którego małżeństwo wyznaniowe nie wywiera takich skutków³⁸.

Przedstawioną koncepcję wspiera, jak się wydaje, literalna wykładnia omawianego przepisu, a ponadto również sama jego redakcja. Należy bowiem zauważyć, że wymóg przekazania wniosku z zachowaniem pięciodniowego terminu znajduje się w jednej jednostce redakcyjnej z omawianym wpisem do akt stanu cywilnego. Tymczasem k.r.o. rozdziela je, gdyż termin przekazania zaświadczenia ustawodawca umieścił w artykule innym – art. 8 § 3 k.r.o., niż wymóg sporządzenia aktu małżeństwa – art. 1 § 2 k.r.o. Jako jeden z nielicznych na przedmiotową kwestię zwrócił uwagę M. Nazar, zdaniem którego pomimo tego, że w art. 1 § 2 k.r.o. nie odwołano się do pięciodniowego terminu prekluzyjnego do zawiadomienia kierownika USC o zawarciu małżeństwa świeckiego, to interpretując ten przepis należy przyjąć, iż przesłanka istnienia małżeństwa zawartego w formie wyznaniowej w postaci sporządzenia przez kierownika USC aktu małżeństwa obejmuje także wymóg przekazania do USC zaświadczenia, o którym mowa w art. 8 § 3 k.r.o. w zawitym terminie pięciu dni [Ignatowicz i Nazar 2006, 94-95]³⁹.

³⁶ Nie ulega jednak większej wątpliwości, że chodzi o sporządzenie aktu małżeństwa. Może to jednak mieć znaczenie do rozstrzygnięcia głównej kontrowersji w sprawie rozpatrywanej przez Sąd Najwyższy [Szadok-Bratuń 2013, 78-85; Mezglewski i Tunia 2007, 115-16].

³⁷ Warto zauważyć, że mowa jest o wniosku, podczas gdy faktycznie nie jest kierowany wniosek, tylko przesyłane zaświadczenie, co też może mieć znaczenie przy interpretacji omawianych przypisów [zob. Szadok-Bratuń 2013, 82-85].

³⁸ Zauważyła to również A. Szadok-Bratuń, która stwierdziła, iż „w umowie konkordatowej terminowe przekazanie przez duchownego do USC wniosku o sporządzenie aktu małżeństwa ma *explicite* charakter przesłanki konstytutywnej” [tamże, 254-55].

³⁹ W tym kontekście w doktrynie stwierdzono, że „[...] terminowe przekazanie zaświadczenia należy potraktować jako przesłankę współkonstytutywną o charakterze administracyjnoprawnym, kreującą *matrimonium in facto esse* w postaci umożliwienia rejestracji małżeństwa w USC” [tamże, 255].

Za odmienną interpretacją omawianego przepisu Konkordatu, a co za tym idzie zawężeniem przesłanek wystarczających do wywarcia skutków w świetle prawa polskiego przez zawarcie małżeństwa wyznaniowego przemawiają ważne argumenty, zarówno związane z wolą stron umowy międzynarodowej, jak i względy *favor matrimonii*.

Interpretując wolę strony państwowej wskazać należy na oświadczenie rządowe w sprawie deklaracji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 kwietnia 1997 r. w celu zapewnienia jasnej wykładni przepisów Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Warszawie w dniu 28 lipca 1993 r. z dnia 26 stycznia 1998 r.⁴⁰, które w art. 3 stanowi, że „Konkordat szanuje całkowitą wolność nupturientów co do tego, jakie zawrą małżeństwo i na jakim forum ma ono wywierać skutki. Konkordat pozostawia sprawę realizacji zasad określonych w artykule 10 ustawodawstwu polskiemu”. Z oświadczenia tego jasno wynika, że strona państwowa stała na stanowisku, iż Konkordat tworzy pewne ramy, które miały być w zakresie odnoszącym się do omawianego zagadnienia wypełnione uregulowaniem wynikającym z ustawodawstwa polskiego. Z powyższym koresponduje treść nowelizacji ustawy *o stosunku państwa do Kościoła katolickiego*⁴¹, która w art. 15a ust. 1 przyjęła, że „Małżeństwo zawarte w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne wywiera takie skutki, jak małżeństwo zawarte przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, jeżeli spełnione zostały wymagania określone w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym”. W świetle powyższego zasadny jest wniosek, że przepisy k.r.o. w brzmieniu po nowelizacji 1998 r., która miała dostosować te przepisy do treści omawianej umowy międzynarodowej pozostają zgodne z uregulowaniami Konkordatu. Wydaje się, że stanowisko państwowe zostało zaakceptowane przez stronę kościelną, która w art. 21a instrukcji dla duszpasterzy wskazała, że „nieprzekazanie «Zaświadczenia» w przewidzianym terminie 5 dni powoduje, że urząd stanu cywilnego nie będzie mógł sporządzić aktu małżeństwa i w konsekwencji małżeństwo kanoniczne nie uzyska skutków cywilnych”⁴². Zapis ten można interpretować, iż w ocenie

⁴⁰ M.P. Nr 4, poz. 51.

⁴¹ Dz. U. z 2019 r., poz. 1347.

⁴² Instrukcja została przyjęta przez Konferencję Episkopatu Polski na 296. Zebraniu Plenarnym dnia 22 października 1998 r. w Warszawie, a jej opublikowanie przez „Biuletyn Prasowy Katolickiej Agencji informacyjnej” (nr 90, z dnia 13 listopada 1998 r.) jest

strony kościelnej skutkiem nieprzekazania w omawianym terminie zaświadczenia jest niemożność sporządzenia przez USC aktu małżeństwa. Niewywarcie przez małżeństwo kanoniczne skutków cywilnych jest w świetle omawianej instrukcji konsekwencją niesporządzenia aktu małżeństwa, *ergo* nie jest konsekwencją samego uchybienia terminowi. Z zapisu omawianej instrukcji można wywieść konkluzję, iż niezaimstnienie małżeństwa jest skutkiem niesporządzenia aktu małżeństwa, nie zaś niedochowania terminu, o którym mowa w art. 8 § 3 k.r.o.

Podsumowanie

W odniesieniu do charakteru prawnego terminu z art. 8 § 3 k.r.o. należy wskazać na niejednoznaczne poglądy doktryny, co wiąże się z faktem, że wymyka się on dotychczasowym wypracowanym podziałom i klasyfikacjom. Wydaje się, że najbardziej adekwatne jest stanowisko A. Tuni, która odnosząc się do poglądów wyrażonych na gruncie prawa administracyjnego określiła go jako termin przedawniający, co ocenić należy jako słuszne, również z uwagi na fakt, iż termin ten odnosi się do podmiotów innych niż nupturienti, czyli do duchownego i kierownika USC. Skutkiem niedochowania tego terminu w odniesieniu do kierownika USC jest konieczność odmowy sporządzenia aktu małżeństwa.

Ta ostatnia kwestia wiąże się z zagadnieniem przesłanek koniecznych zawarcia małżeństwa konkordatowego, wśród których wskazać należy omawiane sporządzenie aktu. Jest to element niezbędny dla wywarcia skutków cywilnych przez małżeństwo kanoniczne, a pogląd ten znajduje potwierdzenie zarówno w brzmieniu przepisów k.r.o., jak i Konkordatu. Nie jest zatem prawidłowy pogląd o jedynie deklaratywnym charakterze sporządzenia aktu małżeństwa. Jednocześnie należy wskazać, że jego konstytutywny charakter zostaje utrzymany nawet pomimo sporządzenia go w warunkach uchybienia terminowi z art. 8 § 3 k.r.o. Jak się wydaje, *de lege ferenda* godna rozważenia jest propozycja modyfikacji przepisów w taki sposób, by jednoznacznie przesądzały, iż niezachowanie terminu z art. 8 § 3 k.r.o. nie wpływa na istnienie bądź nieistnienie małżeństwa.

Badania wskazują, że Konkordat odnosi się wprost do kwestii terminu i sporządzenia aktu małżeństwa, a oba te elementy znajdują się w jednej jednostce redakcyjnej, tj. art. 10 ust. 1 pkt 3. Taka redakcja tego przepisu, jak i literalne jego brzmienie może prowadzić do wniosku, że w istocie są to dwa elementy składające się na jedną konstytutywną przesłankę zawarcia małżeństwa wyznaniowego.

Przepisy rangi ustawowej (termin – art. 8 § 3 k.r.o i sporządzenie aktu małżeństwa – art. 1 § 2 k.r.o.) kształtują jednak omawiane zagadnienie inaczej niż powyższa interpretacja. Powstaje zatem pytanie, czy regulacja ustawowa mieści się w ramach Konkordatu i czy jest z nim zgodna? Należy na nie udzielić odpowiedzi twierdzącej, zważywszy że regulacje ustawowe zostały stworzone przez jedną ze stron tej umowy międzynarodowej, co sugeruje, iż uznała je ona za odpowiadające jej woli co do kształtu i interpretacji tej umowy. Druga zaś strona nie kontestowała, zarówno samej regulacji ustawowej, jak i opartej o nią praktyki działania organów władzy publicznej, co zdaje się wskazywać, że przedmiotowa regulacja, w ocenie strony kościelnej, odpowiada zarówno zapisom, jak i duchowi Konkordatu.

PIŚMIENNICTWO

- Balwicka-Szczyrba, Małgorzata. 2005. „Pięciodniowy termin z art. 8 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.” W *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie. Zagadnienia wybrane*, red. Piotr Kasprzyk, 99-103. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Balwicka-Szczyrba, Małgorzata. 2011. „Zasady biegu 5-dniowego terminu z art. 8 § 3 k.r.o. Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.” W *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej*, red. Anna Tunia, 85-93. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Borysiak, Witold. 2014. „Komentarz do art. 1 k.r.o.” W *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Jacek Wierciński, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Domański, Maciej. 2020. „Komentarz do art. 1 k.r.o.” W *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Maciej Domański, i Jerzy Słyk. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Domański, Rafał A. 2005. „Konstytutywny czy deklaratywny charakter. Rozważania na tle wyr. SN z 3.3.2004 r., III CK 346/02.” *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2:23.

- Domański, Rafał A.. 2006. „Konstytucyjny czy deklaracyjny charakter sporządzenia aktu małżeństwa w USC w przypadku małżeństwa konkordatowego.” *Państwo i Prawo* 3:86-99.
- Gromek, Krystyna. 2018. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Wyd. 6. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Haak, Henryk. 1999. *Zawarcie małżeństwa. Komentarz. Kodeks rodzinny i opiekuńczy*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa «Dom Organizatora».
- Ignatowicz, Jerzy, i Mirosław Nazar. 2006. *Prawo rodzinne*. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Kasprzyk, Piotr. 2020. „Rozdział 9. Zawarcie małżeństwa.” W *Podręcznik urzędnika stanu cywilnego. Tom 3. Wybrane instytucje prawa cywilnego osobowego i prawa rodzinnego*, red. Piotr Kasprzyk, 265-364. Warszawa: Fundacja Instytut Naukowy im. Prof. Józefa Litwina.
- Krukowski, Józef. 2008. *Polskie prawo wyznaniowe*. Wyd. 4. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Łukasiewicz, Jakub M., i Rafał Łukasiewicz. 2021. *Prawo rodzinne*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Mączyński, Andrzej. 1997. „Wpływ konkordatu na polskie prawo małżeńskie.” W *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Biruty Le-waszkiwicz-Petrykowskiej*, red. Adam Szpunar, 115-36. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Mączyński, Andrzej. 1998. „Skutki cywilne małżeństwa kanonicznego w świetle Konkordatu i prawa polskiego.” W *Konkordat 1993. Dar i zadanie dla Kościoła i Polski*, red. Jan Dyduch, 17-40. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej.
- Mączyński, Andrzej. 2000. „Znaczenie prawne aktu małżeństwa w świetle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa o aktach stanu cywilnego.” W *Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*, red. Maksymilian Pazdan, 293-320. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Mezglewski, Artur, i Anna Tunia, 2007. *Wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa cywilnego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Pietrzykowski, Krzysztof. 2021. „Komentarz do art. 1 i 2 k.r.o.” W *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Krzysztof Pietrzykowski. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Smyczyński, Tadeusz. 2005. „Glosa aprobująca do wyroku SN z 3.3.2004 r., III CK 346/02.” *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2:23.

- Smyczyński, Tadeusz, i Marek Andrzejewski. 2020. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Wyd. 10. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Smyczyński, Tadeusz. 2006. „Konstytucyjny charakter sporządzenia aktu małżeństwa konkordatowego.” *Państwo i Prawo* 3:100-103.
- Sokołowski, Tomasz. 2005. „Zastosowanie przepisów regulujących zawarcie małżeństwa «konkordatowego».” W *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie. Zagadnienia wybrane*, red. Piotr Kasprzyk, 85-97. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Strzebinczyk, Jerzy F. 2016. *Prawo rodzinne*. Wyd. 6. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Szadok-Bratuń, Aleksandra. 2013. *Procedura zawierania małżeństwa „konkordatowego” w kontekście polskiego prawa administracyjnego*. Wrocław: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.
- Szczyrba, Małgorzata. 2003. „Charakter prawny 5-dniowego terminu z art. 8 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.” *Gdańskie Studia Prawnicze* 10:121-31.
- Tunia, Anna. 2020. „Wpływ braku rejestracji małżeństwa zawartego w formie wyznaniowej na bezpieczeństwo obrotu prawnego.” *Studia z Prawa Wyznaniowego* 23:307-31. <https://doi.org/10.31743/spw.7798>
- Wójcik, Joanna. 2016. „Charakter prawny sporządzenia aktu małżeństwa z art. 1 § 2 KRO w perspektywie prawnoporównawczej.” *Przegląd Sądowy* 7-8:105-19.
- Zieliński, Tadeusz J., i Michał Hucal (red.). 2016. *Prawo małżeńskie Kościołów chrześcijańskich w Polsce a forma wyznaniowa zawarcia małżeństwa cywilnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ChAT.

Bezskuteczny upływ terminu z art. 8 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego a zawarcie małżeństwa konkordatowego

Abstrakt

Zagadnieniem podjętym w niniejszym publikacji jest wykładnia przepisów o terminie z art. 8 § 3 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* w kontekście interpretacji art. 10 ustęp 1 punkt 3 Konkordatu. Przeprowadzone badania dowodzą, iż zapisy ustawowe za przesłankę konieczną zawarcia małżeństwa uznają sporządzenie aktu małżeństwa, nie zaś zachowanie pięciodniowego terminu z art. 8 § 3 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*. Pozostają one w zgodzie z zapisami Konkordatu, nawet pomimo jego literalnej wykładni, która może sugerować interpretację odmienną. Należy stwierdzić, że dotychczasowa praktyka orzecznicza, jak i poglądy doktryny mieszczą się w ramach określonych nie tylko ustawą – *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, ale i przepisami Konkordatu. W konsekwencji bezskuteczny upływ terminu z art. 8 § 3 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* nie będzie miał wpływu na zawarcie

małżeństwa konkordatowego, o ile zostanie sporządzony akt małżeństwa (art. 1 § 2 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*).

Słowa kluczowe: zawarcie małżeństwa, Konkordat, akt małżeństwa, termin pięciodniowy, nieistnienie małżeństwa

Ineffective Empory of the Term Under Article 8 § 3 of the Family and Guardianship Code and Celebration Concordat Marriage

Abstract

The issue addressed in this publication is the interpretation of the provisions on the term under Article 8 § 3 The Family and Guardianship Code in the context of the interpretation of Article 10, para. 1, point 3 of the Concordat. The conducted research shows that statutory provisions recognize the preparation of a marriage certificate as a necessary condition for contracting a marriage, and not the observance of the five-day period under Article 8 § 3 of the Family and Guardianship Code. They are consistent with the provisions of the Concordat, even despite its literal interpretation, which may suggest a different interpretation. It should be noted that the current jurisprudence and the views of most doctrines fall within the framework specified not only by the Act – the Family and Guardianship Code, but also by the provisions of the Concordat. As a consequence, the ineffective expiry of the period under Article 8 § 3 of the Family and Guardianship Code will not affect the conclusion of a concordat marriage, if a marriage certificate is drawn up (Article 1 § 2 of the Family and Guardianship Code).

Keywords: marriage contract, Concordat, marriage certificate, five-day period, non-existence of a marriage

Information about Author: REV. DR. ZDZISŁAW JANCEWICZ, Department of Family Law and Family Rights, Faculty of Law, Canon Law and Administration, the John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: zdzislaw.jancewicz@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-4146-5328>